

Е.С. Нурымов¹, Н.Б. Жиенбаева¹

¹Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университет,
Алматы қ., Қазақстан

ТІРЕК-ҚИМЫЛ АППАРАТЫ ЗАҚЫМДАЛҒАН ЖЕТКІНШЕК БАЛАЛАРҒА САНДЫҚ БІЛІМ БЕРУДЕГІ АРТЫҚШЫЛЫҚТАР

Аңдатпа

Әлеуметтік желідегі технологиялар ерекше қажеттіліктері бар балалар үшін көптеген жағымды әлеуметтік және мінез-құлық мүмкіндіктерін ұсынады және балалардың жас ерекше-ліктері мен жеке ерекшеліктеріне, олардың психикалық және соматикалық денсаулық жағдай-ларына сәйкес түзету-дамыту бағдарламаларын жасауға мүмкіндік береді. Мысалы тірек-қимыл зақымдалған балалар, ерекше білім беру қажеттіліктері бар олар үшін әлеуметтік өзара қарым-қатынас пен коммуникативті дағдылардың жетіспеушілігін көрсетеді. Алайда бұндай балалар технологияны өте жақсы қабылдайды.

Түйінді сөздер: әлеуметтік мінез-құлық, ерекше білім беру қажеттіліктері бар балаларды қолдау, эмоционалды мінез-құлықты дамыту үшін желіде оқыту.

Нурымов Е.С.¹, Жиенбаева Н.Б.¹

¹Казахский национальный педагогический университет им. Абая,
Казахстан, г. Алматы

ПРЕИМУЩЕСТВА ЦИФРОВОГО ОБРАЗОВАНИЯ ДЛЯ ПОДРОСТКОВ С НАРУШЕНИЕМ ОПОРНО-ДВИГАТЕЛЬНОГО АППАРАТА

Аннотация

Онлайн-технологии предлагают множество позитивных социальных и поведенческих возможностей для учащихся с особыми потребностями и позволяют разрабатывать коррекционно-развивающие программы в соответствии с возрастными и индивидуальными особенностями детей, состоянием их психического и соматического здоровья. У детей с особыми образовательными потребностями, например, с нарушением опорно-двигательного аппарата, часто наблюдается значительный дефицит социальной взаимности и коммуникативных навыков, однако такие дети очень восприимчивы к технологиям.

Ключевые слова: социальное поведение, поддержка учащихся с особыми образовательными потребностями онлайн-обучение для развития эмоционального поведения.

E.S. Nuryumov¹, N.B. Zhienbaeva¹

¹Kazakh National Pedagogical University named after Abay,
Kazakhstan, Almaty

ADVANTAGES OF DIGITAL EDUCATION FOR TEENAGERS WITH MUSCULOSPHOTAL DISORDERS

Abstract

Online technologies offer many positive social and behavioral opportunities for students with special needs and allow you to develop correctional and developmental programs in accordance with the age and individual characteristics of children, their state of mental and somatic health. Children with special educational needs, such as those with musculoskeletal disorders, often experience

significant deficits in social reciprocity and communication skills, but these children are very sensitive to technology.

Keywords: *social behavior, support for students with special educational needs, online learning to develop emotional behavior.*

Қоғамның қарқынды дамуы ғылым, техника және мәдени өмір саласындағы өзгерістерге алып келеді. Қазіргі қоғамның өзекті мәселелерінің бірі – өзгермелі әлеуметтік және экономикалық жағдайларда өмір сүруге ғана емес, бар шындыққа оны жақсартуға өзгерте отырып, белсенді әсер етуге дайын тұлғаны қалыптастыру. Ол үшін алдыңғы қатарда мұндай тұлғаға белгілі бір талаптар қойылады - шығармашылық, белсенді, әлеуметтік жауапкершілікті сезінетін, ішкі табынушылық пен руханилығы жоғары, жоғары білімді, кәсіби құзырет және креативті ой әсер етеді. Бойында осы қасиеттері бар тұлға ғана қоғамнан өз орнын табуына мүмкіндік бар.

Заманауи білім беру жүйесінде тұлғаның біржақты дамуына әкелетін ғылыми (көбінесе В.П. Зинченконың технократтық) ойлауын қалыптастыруға баса назар аударылады. Қоғамның дамуы барлық әлеуметтерге тікелей өз әсерін беруде. Оның ішінде сау адамдардан бөлек, ерекше адамдарда кіріп отыр.

Сандық қоғамда эмоционалды ойдың тұлғаны дамытудың маңызды әлеуетіне ие, оны енгізу адамның маңызды қасиеттерін қалыптастыруға ықпал етеді, оның жетіспеушілігі бүгінде көптеген ғалымдарды мазалайды. Әңгіме эмоционалдылық, көркем экспрессивтілік, элегиялық сезімтал-дық, көркемдік ойлау, эмпатия, қиял және басқалар туралы. Бұл қабілеттердің әртүрлілігін баланы «көркемдік мәдениет жүйесіне» енгізу арқылы дамытуға болады. Бұл қасиеттерді қалыптастыру-дың қиындығы шындықты түсіну формасы ретіндегі көркем шығармашылықтың ерекшелігінде және адамның жеке дамуын қамтамасыз ететін психологиялық механизмдерде жатыр.

Ерекше балаларды сау адамдардың қоғамына интеграциялау күрделі және көп деңгейлі міндет болып табылады, оны шешуде көптеген проблемалар туындайды, атап айтқанда, ерекше балалардың психологиясын зерттеуге байланысты. Практикалық тұрғыдан өте өзекті мәселе-лерді шеше отырып: дамуында проблемалары бар балалар сау құрдастар тобына қалай енеді, соған бейімделеді; оларды тек өз құрдастары ғана емес, сонымен бірге бүкіл қоғам қабылдаған сезінуі үшін не істеуге болады; мұндай балалардың оқу процесі қалай құрылуы керек [1]. Әлеуметтік бейімделу мен интеграция процесінде екі фактор шешуші рөл атқарады: біріншісі - қоғамның дене кемістігінен зардап шегетін баланы қабылдауға дайын болуы, ал екіншісі - баланың өзінің жеке психологиялық ерекшеліктері.

Дәл солар жеке тұлғаның компенсаторлық әлеуетін көрсете алады және қоршаған орта жағдайларына сәйкес мінез-құлық пен өмір формаларын дамытуға мүмкіндік береді. Біздің тоқталатын екінші мәселе, арнайы балалардың қоғамның дамуымен бірге қатар жүру міндетті. Сандық білім берудегі кедергілерді эмоционалды тұрғыда дамуы маңызды роль ойнайды.

Ақаулықтың арнайы баланың жеке басына әсерін зерттеу үшін Выготскийдің ағзаның бастапқы сипаттамаларын және қайталама неоплазмаларды бөліп қарастырған ақаулардың күрделі құрылымына қатысты ережелерінің маңызы зор. Кейіннен аурудың пациенттің психологиясымен байланысын зерттеген көптеген ғалымдар тірек-қимыл аппараты бұзылған балалардың қоғамға интеграциялануының жетістіктері медициналық шараларға ғана емес, сонымен қатар олардың жеке ерекшеліктеріне байланысты болатындығын сенімді түрде дәлел-деді (Э.Ф. Архипова, Г.А.). Захарин, М.В. Ипполитова, М.В. Катышева, И.Ю. Левченко, Е.С. Калижнюк, Е.М. Мастюкова, И.И. Мамайчук, М.Я. Мудров және басқалар) [2]. Жеткін-шектердің қосымша шығармашылығын дамыту проблемасына арналған қазіргі заманғы психологиялық зерттеулер негізінен ерекше сипатқа ие және жалпы пәндік және пәннен тыс білім саласында арнайы курстар құруды көздейді (Е. de Bono, Е.Л. Яковлева). Педагогикалық қайнарларда 20 ғасырдың соңғы үштен бір бөлігінің инновациялық және озық тәжірибесі шеңберінде (И.Л. Волков, В.Ф. Паламарчук, V.Ф.

Шаталов) және теориялық зерттеулерде (Б.И. Коротяев, А.М. Матюшкин, Ю-Би Сенко,* б.з.д.) Шубинский) оқушылардың шығарма-шылық қабілеттерін, шығармашылығын дамыту мектептегі оқу-тәрбие процесінің алғышарты және мақсаты ретінде түсіндіріледі; ал ең дамыған! теориялық және қолданбалы аспектілері, проблемалары болып табылады.

Сонымен бірге шығармашылықтың жеке компоненті (интуитивті процестер, әлеуметтік, шығармашылықтың мазмұны) іс жүзінде * авторлардың назарынан тыс қалады. (Г.И. Беленкий, Г.А. Богданова, С.М. Бондаренко, Г.И. Годер, Т.И. Зепалова, М.Ф. Качуриннің еңбектері) жеткіншектердің шығармашылық мәселелерін дамыту мәселесі орталық болып табылады, дегенмен зерттеудің қолданбалы сипатына байланысты олар шығармашылықты қалыптастыру механизмін, гуманитарлық пәндердің осы үдерістегі дамытушы және тәрбиелеуші рөлін толық ашпайды [3]. Оқушылардың шығармашылық қасиеттерін қалыптастыруда олардың жас ерекшеліктерінің сезімтал кезеңдері ерекше орын алады. Жеткіншектердің жас ерекшеліктеріне байланысты ойлау қабілеттерінің қасиеттері бар.

Егер жеткіншектің дамуындағы эмоционалды сезімтал кезең өткізілмесе, өсу автоматты түрде шығармашылықты арттырмайды. Алайда, шындық мынада: арнайы мектептегі оқытудың орта және жоғарғы деңгейлерінде репродуктивті оқыту әдістері әлі де басым, бұл өз табиғаты бойынша оқушылардың сандық ортада қабілеттерін дамытуға толық ықпал ете алмайды. Алайда бұл мәселемен түбегейлі зерттеп осы бойынша олықлықтардың орын толтырып келеді. Кейбір оқу орындары жаңа заман талабына сай жабдықталуда. Бұнымен тоқтамай әрі қарай жүріп жатыр.

Бақытымызға орай, бүгінде ерекше қажеттіліктері бар балаларға оқуды, сәттілікті, әлеумет-тік дағдыларды, шығармашылық және эмоционалды дамуды қамтамасыз етуге көмектесетін цифрлық құралдар мен техникалық инновациялар бар. Тірек-қимыл аппараты зақымдалған жеткіншектерге интерактивті оқыту ортасында тиісті қолдау көрсету және оқушының білім беру бағдарламасын жоспарлауға сонымен қатар оны орындауға қатысушылардың барлығының назары, балаға деген кешенді көзқарас қажет. Мысалы айтатын болсам карантин жағдайында кейбір балалармен қашықтықтан оқытуға тура келеді. Міне сондай кезде мәселелер өздігінен шешімі табылады.

Қашықтықтан оқыту мектептегі оқытудың жаңа нормасы ретінде мұғалімдерден осы жаңа шындыққа бейімделуге тырысқан кезде ерекше қажеттіліктері бар оқушыларға одан да мұқият және шыдамды болуды талап етеді. Өзгерістер, егер олар дұрыс бақыланбаса, тіпті балалар үшін ауыр болуы мүмкін, бұл әлеуметтік және эмоционалды мінез-құлықтағы регрессияны тудырады. Білім алушының денсаулығы білім беру жүйесінің қазіргі даму кезеңінде маңызды және өзекті тақырыпқа айналуда. Сонымен қатар, аурулардың барлық түрлерінің жиілігінің едәуір өсуі бала-ның білім алуымен сәйкес келетін жас кезеңдеріне сәйкес келеді. Көбіне бұл проблема ерекше білім беру қажеттіліктері бар балаларға қатысты [4]. Ерекше қажеттіліктері бар балалармен жұмыс жасаудың айтарлықтай тәжірибесі бар тәрбиешілер мен ұстаздардың кез-келген сандық құрал үшін онлайн-қосымша немесе платформа түріндегі құрал үшін оны осы қажеттіліктерге бейімдеу керек дейді. Ата-аналар мен тәрбиешілер қосымшалар туралы білуге, мұғалімдер шығарған мате-риалдармен, видео сабақтармен, интернеттегі іс-шаралармен жұмыс істеуді түсінуге біраз уақыт бөлуге дайын болуы керек. Осылайша, арнайы балалар үшін интерактивті бағдарламаларда қолдау бірінші көзқараста қорқынышты болып көрінуі мүмкін. Тиімді бағдарламаларды ұсыну үшін көптеген техникалық, академиялық және білім беру мәселелерін ескеру қажет.

Оқушылар әрдайым оқуда орталық рөл атқарды, бірақ әлеуметтік желіде оқыту мүмкіндік-тері пайда болған кезде бұл рөл одан сайын айқындала түсті. Білім берудің цифрлық дәуірі дегеніміз көптеген инновациялық, динамикалық және жедел дамып келе жатқан цифрлық платформалар. Цифрландыру оқытудың жаңа тәсілдерін құрудың жалпы әдіснамалық негізі бола алады. Қазіргі әлемдегі цифрлық технологиялар – бұл құрал ғана емес, сонымен бірге қарым-қатынас, білім беру, жеке қажеттіліктер үшін жаңа мүмкіндіктер ашатын, сонымен қатар психоэмоционалды жағдайды түзету үшін біздің зерттеулеріміздің контекстінде маңызды болып табылатын тіршілік ету ортасы. Ерекше білім беру

қажеттіліктері бар балалардың қоғамға тез бейімделіп өзінің мүмкіншілік жақтарын барынша арттыруына ықпал ету [5].

Білім берудің бұл тәсілі әр баланың өзіне тән күшті және әлсіз жақтары бар екенін мойындайды, сондықтан жетіспеушілігі тұрғысынан мүмкіндігі шектеулі оқушылар туралы ойлаудан бас тартуға мүмкіндік береді. Яғни өзінің қабілетінің бар екеніне көз жеткізеді. Білім беру орта-сында балалар интернеттегі бағдарламалар бойынша оқуды саралау үшін мамандандырылған қолдаудың мүмкіндігіне ие болады [6]. Интернеттегі оқыту жағдайында білім алушыларға дұрыс қолдау көрсету маңызды нұсқаулық пен дайындықты қажет етеді [7].

Тірек-қимыл аппараты зақымдалған балалардың эмоционалды ойлауы мен академиялық дамуына арналған ғылыми негізделген онлайн-бастамалар көп емес. Алайда, бұл балалардың көпшілігі оқу бітіргеннен кейін ересек өмірге өту кезінде әлеуметтік мәселелерге тап болады. Бұл зерттеу эмоционалды ойлауды оқытуға және желілік ортадағы әлеуметтік дағдыларды жетілдіруге бағытталған онлайн-білім беру платформасының әлеуетін бағалауға бағытталған. Осы бағыт бойынша зерттеулер жүріп жатыр. Арнайы балалардың эмоционалды ойлаудың маңызы және оның технологиялық заманда әлеуметтік желіде ұштастыра білу міндетті болып табылып отыр.

Эмоционалды ойлаудың мазмұндық компоненттерін түзету балалардың эмоционалды-мотивациялық сферасымен тығыз байланысты [8]. Әрине бұндай кезде білім берушілердің ролы жоғары болуы тиіс. Олардың жан-жақтылығы балалардың болашағы. Тәрбиешілер оқытудың жеке қажеттіліктерін қанағаттандыру үшін жоспар құру үшін тиімді. Арнайы білім беру бағдарламалары мен әдістемесі туралы білімдерін біріктіру және жаңартып отыру [9]. Барлық балаларға қатысты мәселелерді тек бір жақты шешім деп қабылдау қате пікір. Ата-ананың орны ерекше болуы тиіс. Мектеп және ата-ана арасында байланыс болған кезде баланың дамуына айтарлықтай үлес қосылады. Әрине, ата-аналар ерекше қажеттіліктері бар балалардың білім беру, әлеуметтік, мінез-құлық және эмоционалды дамуында маңызды рөл атқарады. Желіде оқыту тәжірибесі жоқ көптеген ата-аналар мұндай бағдарламаларға оңтайлы қатысуға дайын болмауы мүмкін. Олар баланың оқу бағдарламаларымен байланыстыратын ұмтылыстарды талқылауға, оқыту мен оқыту технологияларымен басқаруға, мұғалімдермен кері байланыс жасауға дайын болуы керек [10].

Қорыта келе сандық білім берудің оның артықшылығы оқушылардың әлеуметтік қарым-қатынастарының кең ауқымына, оның ішінде әлеуметтік тілдің ерекшеліктері мен қабылдау қабілетіне, басқа көзқарасты анықтап, әнгімелесушінің эмоционалды фонын тануға бағытталуға мүмкіндік береді деп болжануда. Платформада оқыту экспериментке қатысушылармен нақты уақыт режимінде өзара әрекеттесуге мүмкіндік береді. Оқушылардың ойлау қабілеті мен әлеуметтік аргументтер мазмұны жоғарылағанын көрсетеді.

Пайдаланған әдебиеттер тізімі:

1. Glazkov V.V. *Lichnostnye komponenty psicheskoy regulyacii hudozhestvenno-tvorcheskoj deyatel'nosti podroshka: avtoref dis... kandidat ped. nauk: 19.00.13 / Glazkov, Vadim Vladimirovich. – Vldadimir, 2006. – S.200.*

2. YUshkov D.V. *Osobennosti YA-koncepcii starshih shkol'nikov s patologiej oporno-dvigatel'nogo apparata: avtoref. po VAK RF 19.00.07, kandidat psichologicheskikh nauk – «Psihologiya» / YUshkov D.V. – Moskva 2005. – 175 s.*

3. Gartung, T.A. *Razvitie kreativnosti podroshkov sredstvami disciplin gumanitarnogo cikla: avtoref dis... kandidat ped. nauk: 13.00.01 / Gartung, Tat'yana Aleksandrovna. – Tyumen', 2008. – S.176.*

4. Daniyarova, N.B. Zhiyenbayeva, O. V. Tapalova. *Applying to Adaptive Biofeedback to Correct the Psychological Health of University Students. Journal Advance in Social Science, Education and Humanities Research, Publishing house: Atlantis Press. -2019., Volume 396. – P.217-221. Scopus. <https://www.atlantispress.com/proceedings/iceder-19/articles>;*

5. Akhmetova A.I., Garber A.I., Zhiyenbayeva N.B., Tapalova O.V. Readiness of future teachers of the subject "self-knowledge" for spiritual and moral development of senior high school students as psychological and pedagogical problem. *International journal of psychology*. Volume 51, Issue S1, July 2016, P: 1127–1129. ISSN: 1464-066X.

6. Rice M., Deschaine, M. E., & Mellard, D. (2018). Describing online learning programs and practices that serve diverse learners. *Journal of Online Learning Research*, 4(2), 117-121

7. Marteney T., & Bernadowski, C. (2016). Teachers' perceptions of the benefits of online instruction for students with special education needs. *British Journal of Special Education*, 43, 178-194.

8. Fedeli, L. (2012). *Social media e didattica, Opportunita, criticita e prospettive*, Lecce: Pensa Multimedia.

9. Marteney T., & Bernadowski, C. (2016). Teachers' perceptions of the benefits of online instruction for students with special education needs. *British Journal of Special Education*, 43, 178-194.

10. Rice, M., & Ortiz, K. (2016). Chapter Six: Challenges, opportunities, and lingering questions. In *Equity matters: Digital & online learning for students with disabilities*. Lawrence, KS: Center on Online Learning and Students with Disabilities.